

Działalność kamedułów na polu nauki i szkolnictwa

W przeprowadzonych badaniach zostało postawione pytanie dotyczące Czerwonego Klasztoru położonego u podnóża Trzech Koron nad Dunajcem w Pieninach. Jak to się stało, że właśnie tam, gdzie na krótki czas zamieszkali Ojcowie Kameduli, został dokonany pierwszy przekład Biblii na język słowacki? Postawione pytanie nie ukrywa pewnej dozy zdziwienia. W XXI wieku kameduli tworzą zamknięte eremy o surowej regule. Wydają się być zamkniętym bastionem, mało interesującym się tym, co dzieje się w świecie. Przeżywają dość mocno kryzys powołań. Wewnątrz klasztorów zamieszkuje niewielka liczba zakonników. Z takiej perspektywy patrząc, wydaje się rzeczą mało realną, aby to były wspólnoty w jakiś sposób odznaczające się na polu nauki bądź techniki. Dlatego też trzeba znacznie cofnąć się w historii, by zobaczyć jak rozwijał się ten zakon. Trzeba postawić pytanie o jego początki i okres świetności. Jak wtedy wspólnoty kamedulskie podchodziły do kwestii nauki i szkolnictwa? Czy oddziaływały w jakiś sposób na społeczeństwo, wśród którego znajdowały się eremy kamedulskie?

Patrząc na epokę średniowiecza z perspektywy renesansu może wydawać się, że ten wcześniejszy etap dziejów ludzkości był czasem ciemnoty i zacofania. Jednak bardziej wnikliwa analiza ukazuje Średniowiecze w zupełnie innym świetle. To właśnie w tej epoce rodzą się podwaliny pod rozwój nauki i techniki, jaki dokonał się w późniejszym Renesansie a także w następnych epokach historii.

Udział kamedułów w rozwoju nauki w epoce średniowiecza

Początki kamedułów sięgają 1012 lub 1023 roku, kiedy to benedyktyński mnich, Romuald zapoczątkował reformę klasztoru w Campus Maldoli koło Arezzo, wskazując jako bardziej doskonałe życie eremickie w oddzielnych domkach, grotach lub celach. Mnisi gromadzili się jedynie na mszę św. oraz w dzień i w nocy wspólnie odmawiali brewiarz o wyznaczonych godzinach. Jako ideał życia eremickiego uważano rekluzję czasową lub stałą. Polegała ona na zamknięciu się mnicha wewnątrz celi lub grotki. Wspólnota podawała mnichowi wydzieloną porcję jedzenia a on całkowicie poświęcał się modlitwie i pokucie. Taki model życia preferował kolejny reformator Zakonu – Paweł Giustiniani, który za pozwoleniem papieża opuścił w 1520 roku Camaldoli i zapoczątkował kongregację zakonną o charakterze wyłącznie eremickim. Kongregacja ta w 1525 roku uzyskała niezależność od

klasztoru macierzystego (Camaldoli) i pięć lat później powstało jej nowe centrum duchowe w eremie Monte Corona w pobliżu Perugii, skąd zaczęła promieniować na całą Europę, w tym na Słowację i Polskę. Przedstawianie historii rozwoju kamedułów nie jest celem niniejszego przedłożenia, dlatego należy przejść do kwestii związanych z nauką. Warto zaznaczyć, że w drugiej połowie XV wieku zakon kamedułów, będąc silnym ośrodkiem intelektualnym tworzył pierwsze akademie neoplatonickie z czołowymi humanistami florenckimi, takimi jak L. B. Albertini i M. Ficino. Następne dwa stulecia były nieco słabsze pod względem rozwoju nauki i kultury w zakonie kamedułów. Powodem tego dekadentyzmu były antagonizmy wewnątrz kongregacji. Jednak już w wieku XVII zakon zaczął się odradzać i mocno rozwijać w krajach bardziej wysuniętych na północ, takich jak Słowacja, Czechy i Polska.

Taki model życia eremickiego, w którym łączono umartwienie z modlitwą i nauką wymagał doskonałego przygotowania. Dlatego też przełożeni zakonnicy bardzo dbali o staranne wykształcenie mnichów. Czasem posyłano mnichów do innych klasztorów, bądź ośrodków naukowych, aby mogli zdobyć odpowiednie wykształcenie. W ten sposób przygotowany mnich mógł zamieszkać w klasztorze i nauczać przebywających w nim pozostałych mnichów. Takie postanowienie o kształceniu wewnętrznym mnichów wydała kapituła generalna kamedułów w 1253 r. Nauka obejmowała przedmioty humanistyczne, takie jak filozofię, literaturę i etykę oraz teologię i śpiew chorału gregoriańskiego. Jednak trudno było zapewnić w każdym klasztorze odpowiednio wykształconą osobę o tak wszechstronnych uzdolnieniach, dlatego też kapituła generalna w 1338 roku wydała zarządzenie, aby każde dziewięć klasztorów utworzyło dla swoich członków wyższe studia z zakresu filozofii i teologii dla zamieszkujących w nich mnichów. Celem jeszcze lepszego wykształcenia mnichów kapituła generalna w roku 1449 postanowiła, że szkoły powyższe mają być zakładane w większych miastach, stanowiących centra kultury. Następnym ważnym krokiem w podniesieniu poziomu wykształcenia mnichów była możliwość uzyskania pozwolenia od przełożonego generalnego na studiowanie na uniwersytetach i przebywanie na ten czas nauki poza klaszturem.¹

Najważniejszymi ośrodkami naukowymi i kulturalnymi tamtego okresu były dwa klasztory: San Michele w Murano i Santa Maria degli Angeli we Florencji. Warto kilka zdań napisać o wykształconych mnichach kamedulskich:

Gwidon z Arezzo, urodził się około 991 roku, zmarł po roku 1033. Wykształcenie zdobył w klasztorze benedyktyńskim w Pomposie koło Ferrary. Był teoretykiem muzyki. Zasłynął poprzez przygotowanie antyfonarza, w którym zastosował nowy liniowy zapis

¹ Porov. KANIOR, M.: *Historia monastycyzmu chrześcijańskiego. Tom II. Średniowiecze w Kościele zachodnim (od IX do XVI wieku)*, Kraków 202, s. 103.

muzyki. Do Rzymu wezwał go papież Jan XIX w 1028 roku, aby w Rzymie nauczał muzyki. Jednak niebawem powrócił do życia mniszego. Tym razem jednak nie powrócił do Pomposy, ale wstąpił do klasztoru kamedułów w Fonte Avellana. Zachowały się cztery jego dzieła muzyczne: *Aliae Regulae* (około 1020-1025), *Micrologus de disciplina artis musicae* (około 1026), *Regulae rhythmicae* (około 1025-1027), *Epistola de ignoto cantu* (około 1028-1029). Jest uważany jako twórca nowej metody określania dźwięku zwanej *solmizacją*. Wsławił się w chorale gregoriańskim w którym dokonał podziału *modus* na tony i ponumerował je.²

Gracjan żył w XII wieku. Zasłynął jako prawnik. Mieszkał w eremie św. Feliksa i Nabora w Bolonii. Powszechnie jest uznawany za autora pierwszego prawa kanonicznego (*Corpus iuris canonici* I). Jednak niektórzy współcześni historycy prawa twierdzą (miedzy innymi A. Vetulani), że było to dzieło wielu autorów, wśród których znajdował się też Gracjan. Być może odegrał on największą rolę i dlatego dzieło to zostało jemu przypisane.³

Ambroży Trawersari urodził się 16 września 1386 roku w Portico, zmarł 21 października 1439 roku w Rzymie. Do kamedułów wstąpił w 1400 roku do eremu Santa Maria degli Angeli we Florencji. Od roku 1431 pełnił urząd przełożonego generalnego kamedułów. Zasłynął jako najwybitniejszy humanista ówczesnych czasów. Był świetnym znawcą języka greckiego i łacińskiego. Tłumaczył różne dzieła z tych języków na język włoski. Na soborach w Bazylei i Ferrarze-Florencji bronił prymatu papieża występując ostro przeciw koncyliaryzmowi. Był współredaktorem traktatu unijnego, przez co stał się współtwórcą unii florenckiej. Napisał też traktat teologiczny o Eucharystii i pochodzeniu Ducha Świętego. Napisał też dzieło zatytułowane *Hodoeposicon*, wydane we Florencji w 1468 roku, w którym przedstawił obraz życia zakonnego w XV wieku.⁴

Maurus (zmarł około 1459 r.) był kamedulskim mnichem zamieszkującym wenecki erem. Zaliczany jest do najwybitniejszych kosmografów i kartografów. Przygotowane przez niego mapy uchodzą za największe osiągnięcie XV wieku, tuż przed odkryciem Ameryki. Przygotowana przez niego mapa, wydana w 1458 roku, obecnie przechowywana w Wenecji, jest niebywałym osiągnięciem kartograficznym. Ukazuje ona poprawny zarys Morza Śródziemnego, a także wschodnie wybrzeże Oceanu Atlantyckiego.

Piotr Damiani urodził się w 1007 roku w Rawennie. Pochodził z bardzo licznej rodziny. Po śmierci rodziców opiekował się nim brat Damian oraz siostra Rozelina. Studiował w

² Porov. PAWLAK, I.: *Gwidon z Arezzo*, w: J. Walkusz (red.), *Encyklopedia Katolicka tom VI, Graal-Ignorancja*, Lublin 1993, k. 429.

³ Porov. WILEMSKA, E.: *Gracjan*, w: J. Walkusz (red.), *Encyklopedia Katolicka tom VI, Graal-Ignorancja*, Lublin 1993, k. 22.

⁴ Porov. BUGAJ, T.: *Ambroży Traversari*, w: GRYGLEWICZ, F. – ŁUKASZYK, R. – SUŁOWSKI, Z. (red.): *Encyklopedia katolicka, Tom I. A i Ω – Baptyści*, Lublin 1985, k. 417.

Rawennie, a potem w Faenzy i Parmie. Został kapłanem i rozpoczął pracę nauczyciela w jednej ze szkół parafialnych. Jednak zaprzagnął poświęcić się życiu całkowicie oddanemu Bogu. Wstąpił do benedyktyńskiego eremu. W 1043 roku mnisi wybrali go na swojego przełożonego. Był doradcą dla wielu zakonników a także ojcem duchownym. Wielu uczniów zaczęło się gromadzić wokół niego, tak, że założył nowe klasztory w Marchii, Umbrii, Romanii i w Abruzzach, dla których napisał osobną regułę. Był osobistym przyjacielem cesarzy Ottona III i Henryka IV. Był też doradcą papieży: Klemensa II, Damazego II, Leona IX, Wiktora II, Stefana IX. Ten ostatni papież ustanowił Piotra Damianiego biskupem Ostii i kardynałem. Papieże posyłali go do różnych diecezji, aby wizytował i reformował życie religijne w tych ośrodkach. Historycy przypisują mu znaczne zasługi w przygotowaniu reform, które później przeprowadził papież Grzegorz VII (1072-1085).⁵

Hieronim Munschenk z Pragi. Nosił on jeszcze dwa imiona Jan, Sylwan. Urodził się około 1368 roku w Pradze. Zmarł w Wenecji 17 lipca 1440 roku. Zasłynął jako wybitny kaznodzieja, teolog i apostoł Litwy.⁶ Posiadał on bardzo wysokie wykształcenie. Swoją karierę naukową rozpoczął od studiowania nauk wyzwolonych na Uniwersytecie w Pradze. W roku 1389 uzyskał stopień bakałarza, a w 1392 tytuł magistra. Równocześnie rozpoczął też studia teologiczne. Wstąpił do zakonu norbertanów w Strahovie. Przez króla Polski, Władysława Jagiełłę został zaproszony na jego dwór jako spowiednik. Na Akademii Krakowskiej ukończył studia teologiczne. Król Władysław Jagiełło posłał go na Litwę, aby zaprowadzał tam chrześcijaństwo. W swojej pracy misyjnej był niezwykle gorliwy. Bezwzględnie niszczył wszelkie ośrodki pogańskich kultów na Litwie. Takie działanie, zbyt pospieszne, zaczęło wzbudzać opór. Kiedy już ludzie poczęli coraz bardziej się buntować, wtedy książę litewski Witold, odesłał go z powrotem do Polski. Król Władysław Jagiełło na jego prośbę ufundował klasztor norbertanów w Nowym Sączu, gdzie Hieronim został opatem. Nie długo jednak zabawił na tej posiadzie. Opuścił Polskę i wstąpił do kamedułów. W 1413 roku został przełożonym eremu Camaldoli. W latach 1420-1422 wizytował klasztory w Wenecji i okolicach. Rok później wygłosił w Sienie słynne kazania, w których mocno piętnował nadużycia duchowieństwa. W latach 1428-1430 odbył pielgrzymkę do Ziemi Świętej. Wracając z tej pielgrzymki zatrzymał się na Cyprze, gdzie odbył dysputę z duchowieństwem prawosławnym greckim. W roku 1433 został zaproszony na sobór do Bazylei, jako ekspert spraw czeskich. Przede wszystkim chodziło o problemy z Husem i jego zwolennikami. Potem został posłany do Polski, gdzie miał zapobiegać wpływom husytyzmu,

⁵ Porov. ZALESKI, W.: *Święci na każdy dzień*, Łódź 1982, s. 93-94.

⁶ Porov. FLORKOWSCY, M. M.: *Kameduli*, Kraków 2005, s. 110.

a także występował jako negocjator z krzyżakami. Pozostawił po sobie wiele dzieł, a także jego relacje o stanie Kościoła na Litwie papież Pius II zamieścił w swoim dziele *De Europa*.⁷

Paweł Giustiniani – pisarz ascetyczny, był też założycielem kongregacji Monte Corona. Urodził się w Wenecji 16 czerwca 1467 r. Był człowiekiem wszechstronnie wykształconym w naukach humanistycznych. Studia odbył w sąsiedniej Padwie, oraz w rodzinnej Wenecji. Pochodził z zamożnej rodziny. W 1507 roku udał się na pielgrzymkę do Bożego Grobu w Jerozolimie. W 1510 roku wstąpił do eremu Camaldoli, w którym przebywał przez dziesięć lat, próbując zreformować panujący tam model życia. Ponieważ doskonale znał tradycję pustelniczą, starał się w tym eremie powrócić do starożytnych wzorców. Tworząc dzieła ascetyczne, wiele korzystał z dzieł pisarzy starożytnych i średniowiecznych. Podczas kapituły generalnej, jak odbyła się w 1513 roku przedstawił projekt reformy życia i powrotu do surowej reguły z czasów św. Romualda. Jednak przewyciężyła opcja bardziej łagodnego traktowania reguły. Nie mogąc się z tym pogodzić, za zgodą papieża Leona X, 15 września 1520 r. opuścił z kilkoma towarzyszami erem Camaldoli i założył pustelnię w eremie Grotta del Massaccio, a potem Grotta di Pascelupo. Cztery lata później, 15 stycznia 1524 r. zwołano nową kapitułę w eremie san Benedetto pod Montecorona koło Ancony, tym razem była to kapituła założycielska nowego zakonu, nazwali go Towarzystwem św. Romualda. Paweł Giustiniani przeszedł do wieczności 28 czerwca 1528 r.

Również bardzo mocno wślawił zakon kamedułów Niccolò Malermi, zmarł w 1481, tłumacz Biblii na język włoski (*Biblia volgare historiata*, Wenecja 1471). Być może idąc za tym przykładem eremici z Czerwonego Klasztoru dokonali podobnego dzieła tłumacząc Biblię na język słowacki.

Kameduli w Czerwonym Klasztorze

Okres reformacji stał się przyczyną upadku wielu klasztorów. Taki los spotkał również Czerwony Klasztor, który został zniesiony w 1565 roku. Dobra klasztoru przeszły w prywatne ręce. Nie uległy one jednak całkowitemu rozproszeniu. W 1699 roku biskup Władysław Matyaszowski z Markuszewic wykupił je ponownie od Elżbiety Rakoczy i w 1705 roku sprowadził doń kamedułów.⁸ Utworzony kamedulski erem był podległy kongregacji Monte Corona. Posiadał on nazwę *Eremus Conventus Montis Corone* (ECMC).⁹ Chociaż przetrwali

⁷ Porov. DANILUK, M.: *Hieronim z Pragi*, Jan Sylwan, w: WALKUSZ, J. (red.): *Encyklopedia Katolicka tom VI, Graal-Ignorancja*, Lublin 1993, k. 858..

⁸ Porov. KANIOR, M.: *Historia monastycyzmu chrześcijańskiego. Tom drugi, Średniowiecze w Kościele Zachodnim (od IX do XVI wieku)*, Kraków 2002, s. 501.

⁹ Porov. NYKA, J.: *Pieniny. Przewodnik turystyczny*, Warszawa 1966, s. 62.

oni w tym klasztorze zaledwie siedemdziesiąt siedem lat, to jednak wycisnęli zarówno na Spiszu, jak i na kulturze słowackiej niezatarte piętno. Klasztor ten był znacznym centrum naukowym. W latach 1754-1772 działała w nim wyższa szkoła teologiczna zwana „profesorium”. Dzięki niej klasztor znacznie przyczynił się do ubogacenia kultury i nauki na Słowacji. Szczególnym darem dla środowiska słowackiego było pierwsze tłumaczenie Biblii z języka łacińskiego na język słowacki. Tego dzieła dokonał o. Romuald Hadbavny. Równie ważnym jego dziełem, zapewne związanym z tłumaczeniem Biblii był słownik łacińsko-słowacki – *Sylabus latino-slavonicus* wydany w 1763 r. Mnich ten pochodził ze spiskich Machaloviec. W klasztorze pełnił rolę archiwisty i bibliotekarza. W tym też klasztorze zostały opracowane zasady gramatyki słowackiej. Ciekawym dziełem Ludwika Blossia, kolejnego kamedułę z Czerwonego Klasztoru, jest przekład pieśni kościelnych na język słowacki.¹⁰

Warto wspomnieć o bracie Cyprianie. Urodził się w 1724 r. Wstąpił do kamedułów i 1753 roku złożył śluby zakonne. Trzy lata później (1756 r.) skierowano go do Czerwonego Klasztoru, gdzie przebywał do śmierci. Był mocno wykształcony w zakresie botaniki i medycyny. Zasłynął jako zielarz i aptekarz. Przyrządzał leki i napary z różnego rodzaju ziół. Zgromadził zielnik, w którym zebrał i opisał 282 rośliny lecznicze. W zielniku podał nazwy roślin w języku łacińskim, greckim, niemieckim i góralskim. Opisał w nim na jakie schorzenia można zastosować określony lek. Przedstawił przepis przyrządzenia leku oraz sposób zastosowania go w leczeniu danego schorzenia. W latach 1756-1775 prowadził aptekę słynącą niemal na całą ówczesną Europę.

Brat Cyprian określany jest jako „skrzydlaty mnich”. Według ludowego podania, bardzo marzył o wzniesieniu się w powietrze podobnie jak to ptaki czynią. We śnie ukazał mu się anioł, który pouczył go jak wykonać skrzydła. Zrobił je z ptasich piór i szybował ponad Pieninami. Potem znów we śnie ukazał mu się anioł i przestrzegał go, że nie wolno mu łamać Bożych praw. Ponad to, w tym drugim śnie dowiedział się, że to, co do tej pory dokonał, to było za podszeptem szatana. Jednak chęć latania, była tak wielka, że dalej uprawiał ten proceder. Pewnego razu latając dotarł aż do Tatr, ale został mocno ukarany. Raził go piorun w czasie lotu i tak poniósł śmierć sławny „skrzydlaty mnich”, a na jego cześć jeden ze szczytów tatrzańskich, w pobliżu Morskiego Oka, został nazwany Mnichem.¹¹

Ksiądz Stanisław Załęski przygotował szkic historyczny Czerwonego Klasztoru, w którym tak opisuje działalność Kamedułów: „*Spokojnie teraz toczyło się kontemplacyjne życie*

¹⁰ Porov. FLORKOWSCY, M. M.: *Kameduli*, Kraków 2005, s. 147.

¹¹ Porov. FLORKOWSCY, M. M.: *Kameduli*, Kraków 2005, s. 174-176.

*OO. Kamedułów. Co czasu zostało od wspólnego siedm godzin dziennie trwającego chóru, spędzali go w domeczkach swoich, złożonych z dwóch celek i kapliczki czyli oratorium naprzeciw celek, przeplatając modlitwę ręczną robotą, pisaniem książek, pielęgnowaniem kwiatów i studyowaniem roślin leczniczych, wielu bowiem z nich odznaczało się znajomością ziół lekarskich, a w klasztorze stale otwarte były sale szpitalne dla chorych.*¹²

Działalność duszpasterska i edukacyjna Kamedułów w Wigrach

Kameduli byli zakonem ściśle kontemplacyjnym. Celem tegoż zakonu była pokuta, modlitwa i uświęcenie samych zakonników, a także modlitwa i ofiara wstawiennicza za innych. Król polski Jan Kazimierz, doświadczając wiele trudności i problemów zarówno ze strony Karola Gustawa, króla Szwedów, jak i ze strony szlachty i magnatów polskich, celem ratowania Królestwa Polskiego, złożył 1 kwietnia 1656 roku śluby, w których całkowicie oddał siebie i swoje królestwo w ręce Najświętszej Maryi Panny ustawiając ją Królową Polski. Pragnąc stworzyć modlitewne zaplecze dla swego królestwa, po zwycięstwie nad Szwedami, 6 stycznia 1667 roku ufundował kamedulski klasztor w Wigrach. Było to niejako dopełnienie owych ślubów. Modlitwy mnichów miały wyjednać u Boga odwrócenie wszelkich klęsk, jakie podczas panowania króla Jana Kazimierza nawiedziły Polskę.¹³ Klasztor został usytuowany na malowniczej wyspie jeziora Wigry. W akcie fundacji król przekazał na rzecz kamedułów znaczne dobra, które potem jeszcze poszerzył o kilkanaście wiosek król August II. Ludność pobliskich wiosek, podległych klasztorowi, stała się terenem mocnego oddziaływania duchowego, duszpasterskiego i edukacyjnego zamieszkujących w klasztorze kamedułów. Nie było to jednak proste, gdyż klasztor był kontemplacyjny, a nie tak jak franciszkanie, czy dominikanie, których głównym celem jest duszpasterstwo wśród ludzi.

Powstaje wobec tego pytanie, na czym polegało duszpasterskie oddziaływanie zamkniętych w klasztorze kamedułów? W jaki sposób mogli oni oddziaływać na pobliską ludność? Zanim jednak będzie można odpowiedzieć na te pytania, trzeba przynajmniej w ogólnym zarysie przedstawić tamtejszą sytuację. Po osiedlenie się kamedułów w Wigrach na pobliskich terenach zaczęło się coraz bardziej rozwijać osadnictwo. Ludność jednak prawie w ogóle nie była objęta opieką duszpasterską, ponieważ do najbliższych parafii miała po kilkadziesiąt kilometrów. Zważywszy na to, że tereny mazurskie są dość podmokłe, a nie było dobrze utwardzonych dróg, trzeba zaznaczyć, że w miesiącach wiosennych i w okresach

¹² ZAŁĘSKI, S.: *Czerwony klasztor w Pieninach. Szkic historyczny*, Kraków 1880, s. 30.

¹³ Porov. KŁAPKOWSKI, W.: *Duszpasterstwo i oświata w dobrach klasztoru kamedułów wigierskich. Karta z historii kościoła ziemi suwalskiej*, Sejny 1933, s. 3-4.

obfitych deszczy dojazd furmanką do parafii był niemożliwy. Wobec powyższego kameduli zbudowali dwa kościoły. Jeden w Magdalenowie, ufundowany w 1680 r. Został on dedykowany św. Marii Magdalenie. Oddalony był o 1500 metrów od klasztoru w Wigrach. Drugi zaś wzniesiono w Suwałkach na początku XVIII wieku.¹⁴

Jednak zbudowanie samych kościołów, które choć były skromne to jednak schludne i wystarczające na potrzeby miejscowej ludności, nie rozwiązało jeszcze problemów. Kameduli są zakonem kontemplacyjnym o bardzo surowej regule. Nie mogli osobiście objąć opieką duszpasterską miejscowej ludności. Najlepszym rozwiązaniem byłoby utworzenie parafii i oddanie duszpasterstwa księżom diecezjalnym. Jednak to również okazało się trudne w realizacji. W tamtych czasach chcąc utworzyć parafię, należało ją odpowiednio uposażyć, aby miejscowy duszpasterz miał z czego żyć i mógł się utrzymać na powierzonej mu posiadzie. Uposażenie polegało na oddaniu na własność parafii odpowiedniego areалу gruntów rolnych, lasów lub tym podobnych dóbr, które mogłyby przynosić dochody konieczne dla utrzymania parafii. Tereny te jednak zostały przekazane kamedułom przez króla i bez zgody senatu Rzeczypospolitej nie mogły zostać uszczuplone. Początkowo problem rozwiązywano w ten sposób, że kościół należał do klasztoru, a kameduli zwrócili się do Stolicy Apostolskiej z prośbą o możliwość utrzymywania kapelanów przy nowowytbudowanych kościołach. Kongregacja d.s. biskupów Stolicy Apostolskiej w dniu 3 października 1711 roku wystosowała dekret zobowiązujący biskupa wileńskiego do zbadania sprawy i ustanowienia kapelanów według zapotrzebowania. Biskup Brzostowski wydelegował ks. Aleksandra Żebrowskiego do realizacji polecenia Stolicy Apostolskiej. Tenże kapłan, archidiakon Białej Rusi, doktor obojga praw, w sierpniu 1717 roku przybył do Suwałk, potem do Magdalenowa, a w końcu do Wigier, gdzie potwierdził wszystkie zapotrzebowania zgodnie z pismem wystosowanym przez kamedułów. Biskup wileński w dniu 9 listopada ustanowił wikariuszy w obu kościołach i wyraził życzenie, aby byli oni zatwierdzani każdorazowo przez biskupa diecezjalnego i podlegali diecezji. Rektorzy kościoła byli zależni nie tylko od diecezji, ale przede wszystkim całkowicie podlegali klasztorowi, od którego mieli umówione uposażenie i byli na jego utrzymaniu. Pod koniec XVIII stulecia ustanowiono w tych kościołach parafie uposażone przez klasztor kamedułów. W ten sposób objęto troską duszpasterską wiernych mieszkających na terenach podległych kamedułom.

Zakonnicy zatroszczyli się również o edukację dzieci na podległych im terenach. W tym celu wybudowali szkołę. Był to niewielki budynek mieszczący zaledwie tylko jedną salę

¹⁴ Porov. KŁAPKOWSKI, W.: *Duszpasterstwo i oświata...*, s. 6.

szkolną oraz mieszkanie dla nauczyciela. W miesiącach zimowych do szkoły uczęszczało około 50 dzieci. W okresie letnim liczba ich spadała nawet poniżej 20. Było to spowodowane koniecznością zatrudnienia dzieci w pracach przy gospodarstwie, bądź na roli. Niezbyt pochlebną opinię pozostawiono na temat mieszczan: *Wielu zaś mieszczan było tak gnuśnych, że i zimą nie oddawali dzieci do szkoły, aż byli do tego zmuszani przez dziedziców, czyli przez klasztor.*¹⁵

Kameduli zatroszczyli się również o chorych. Przy obu kościołach podległych klasztorowi wybudowano szpitale. Nazwa ta raczej nie oddaje rzeczywistości. Były to małe domki, słomą kryte, mieszczące po osiem łóżek. Opiekę nad chorymi sprawował szpitalnik. Był on utrzymywany częściowo z ofiar wiernych, a drugą część otrzymywał z klasztoru. Szpitale te przypominały raczej domy starców, w których umieszczano samotnych chorych wymagających stałej opieki.

Rozbiory Polski w 1796 roku stały się przyczyną upadku wszystkich dzieł kamedułów. Teren ten przypadł Prusom. Rząd pruski odebrał kamedułom klasztor. Wigry stały się siedzibą biskupa nowej diecezji, ponieważ rząd nie zgadzał się na ingerencję biskupa wileńskiego, rezydującego na terenie Rosji, w te tereny, które były podległe Prusom. Wraz z upadkiem klasztoru padły obydwie kościoły, jak również i szpitale a także upadła szkoła.

Podsumowanie

Zadaniem klasztorów kontemplacyjnych jest przede wszystkim modlitwa i pokuta. Przez całkowite poświęcenie się Bogu eremy te stają się duchowymi centrami chrześcijaństwa. Mimo, że prowadzą życie zamknięte, to jednak mocno promieniują na środowisko, w którym się znajdują. Bardzo często do klasztoru kontemplacyjnego przychodzili ludzie z bardzo dobrym wykształceniem. Oddziaływanie takich osób było bardzo mocne. Często swoją wiedzę przekazywali mnichom w klasztorze, w którym przebywali. Dzięki temu wszyscy zakonnicy mogli poszerzyć swoje wykształcenie. Oni sami także mieli okazję do jeszcze większego rozwoju nauki, przebywając w ciszy klasztoru mogli jeszcze bardziej oddać się zgłębianiu nauki i studiowaniu wybranych dzieł.

Warto zauważyć, że w wiekach średnich kapituły generalne wyraźnie nakazywały mnichom zdobywać odpowiednie wykształcenie. Temu celowi miały służyć zgrupowania klasztorów, tak aby wspólnie organizować studia. Cenne było umieszczanie nowicjuszy w klasztorach w pobliżu miast uniwersyteckich, a także udzielanie zgody na opuszczanie eremu

¹⁵ Cyt. za: KŁAPKOWSKI, W.: *Duszpasterstwo i oświata...*, s. 19.

na czas studiów. Wszystko to sprawiało, że mnisi mogli zdobywać wiedzę, a potem nią promieniować. W końcu trzeba stwierdzić, że klasztor kamedulski, jak najbardziej nadawał się do takiej pracy, której owocem był słownik łacińsko-słowacki, podstawy gramatyki języka słowackiego, czy w końcu tłumaczenie Pisma Świętego na język narodowy.

Ks. dr hab. Roman Bogacz
Wydział teologiczny
Papieska Akademia Teologiczna
Kraków
Polska

Literatura

- BUGAJ, T.: *Ambroży Traversari*, w: F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułowski (red.), *Encyklopedia katolicka, Tom I. A i Ω – Baptyści*, Lublin 1985.
- DANILUK, M.: *Hieronim z Pragi, Jan Sylwan*, w: J. Walkusz (red.), *Encyklopedia Katolicka tom VI, Graal-Ignorancja*, Lublin 1993.
- FLORKOWSCY, M. M.: *Kameduli*, Kraków 2005.
- KANIOR, M.: *Historia monastycyzmu chrześcijańskiego. Tom II. Średniowiecze w Kościele zachodnim (od IX do XVI wieku)*, Kraków 2002.
- KŁAPKOWSKI, W.: *Duszpasterstwo i oświata w dobrach klasztoru kamedułów wigierskich. Karta z historii kościoła ziemi suwalskiej*, Sejny 1933.
- NYKA, J.: *Pieniny. Przewodnik turystyczny*, Warszawa 1966.
- PAWLAK, I.: *Gwidon z Arezzo*, w: J. Walkusz (red.), *Encyklopedia Katolicka tom VI, Graal-Ignorancja*, Lublin 1993.
- WILEMSKA, E.: *Gracjan*, w: J. Walkusz (red.), *Encyklopedia Katolicka tom VI, Graal-Ignorancja*, Lublin 1993.
- ZAŁĘSKI, S.: *Czerwony klasztor w Pieninach. Szkic historyczny*, Kraków 1880.
- ZALESKI, W.: *Święci na każdy dzień*, Łódź 1982.